

КОНСУЛЬТАЦІЙНІ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ В ОСВІТОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ ШКОЛИ

Побірченко Н.А.

Україна, м. Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка

Обґрунтовано актуальність внесення змін у сферу спілкування, ціле покладання якого практично взаємодіє з новими науковими інтегрованими дослідженнями освіти. Прогнозовано отримати очікувані результати взаємодії змін в спілкуванні із освітніми змінами шляхом розкриття засад освітології. Консультаційні моделі педагогічного спілкування наповнено змістом напрямів і завдань, завдяки яким діяльність педперсоналу, учнів та сім'ї спрямовано на збереження власного здоров'я.

Ключові слова: *консультаційна модель; педагогічне спілкування; засади освітології; збереження здоров'я; взаємодія змін.*

Аналіз наукових джерел і результатів освітньої практики спілкування в школі показав, що актуальність заявленої проблеми визначається загальними тенденціями розвитку українського суспільства. До основних ознак розвитку освіти віднесено збільшення інформаційних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності людини, та появою особливих змін, які обумовили необхідність реформування освіти в Україні. Ці процеси активізували пошук шляхів удосконалення педагогічного спілкування, яке сьогодні носить інформаційно-репродуктивний характер, не повною мірою забезпечує якість шкільної освіти, не сприяє формуванню самостійності учнів у збереженні власного здоров'я – важливої особистісної якості та навчальної цінності. У зв'язку з цим переорієнтація спілкування з інформаційно-репродуктивного на особистісно орієнтоване, консультаційно-змодельоване, метою якого є організація здоров'язбережувального середовища для самоосвітньої діяльності учнів, вчителів потребує виявлення та теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов щодо його реалізації на засадах нових дослідницьких напрямів в освіті. Йдеться про засади освітології, основним критерієм розвитку яких є подолання протиріч, що існують між:

- традиційним підходом до організації педагогічного спілкування вчителя з учнями на уроках та якісно новим, що спрямовується на забезпечення суб'єкт-суб'єктної

взаємодії на рівні «вчитель-учень», «вчитель-учні», «вчитель-сім'я», «сім'я-учень» та їхнього особистісного розвитку в ставленні до збереження здоров'я;

- зростанням обсягу змісту навчальних дисциплін та відсутністю міжпредметних зв'язків, на основі яких, учні навчаються науковим підходам до збереження здоров'я;

- задекларованим інтенсивним розвитком стандартних програм освіти і показників готовності учнів, сім'ї, вчителя до самоорганізації діяльності, спрямованої на збереження здоров'я.

У вітчизняній психолого-педагогічній науці і практиці спостерігається поживлений інтерес до проблеми організації нових видів діяльності вчителя та навчально-методичного забезпечення відповідних наукових інтегрованих досліджень освіти. З метою удосконалення нових видів діяльності вчителя, до структурних компонентів внесено консультаційні моделі педагогічного спілкування, спрямованого на організацію здоров'язберезувального навчально-виховного середовища на засадах освітології.

Вагомий внесок у розвиток теорії і методики організації нових видів діяльності на засадах освітології зроблено вченими і практиками у дослідженні освіти (В. Г. Кремень, В. О. Огневюк, С. О. Сисоєва, А. Фурман, О. В. Иншаков та інші).

Словообраз «засади освітології» нерідко вживається в науковому розкритті змісту інноваційних змін, що відбуваються у розумінні цінностей збереження здоров'я в різних умовах життєдіяльності людини.

Особливими є зміни, що діють в переходах закону нерівномірності розвитку інтелектуальних здатностей людини до уніфікації її пізнавальної самостійності, суб'єктності у ставленні учнів до збереження природи, власного здоров'я, до міжособових стосунків з вчителем, з членами власної сім'ї.

За результатами аналізу внесок таких змін у сферу шкільного навчання доказовою стає позиція, що завдяки професіоналізму керівництва, вчителів та їх партнерських взаємин з громадськістю, родинами учнів ефективно поєднуються зусилля різних наук в реалізації інноваційних досягнень в практиці сучасної освіти.

Помітну роль у внесенні інноваційних змін освіти в шкільне навчання виконують наукові підходи до спілкування вчителя з учнями в різних цільових орієнтирах їх змісту.

Зміна змісту, форм спілкування вчителя з учнями як науково-практичного механізму з перспективою на створення освітологічного простору поширюється на всі сторони життєдіяльності школярів.

У науковий обіг поняття «освітологія» введено українським психологом Анатолієм Фурманом. Освітньо-наукові цінності дослідження освітології в модернізації освіти визначено академіком Віктором Огнев'юком. За визначенням академіка Василя Кременя «Освіта в цілому – це поле комплексних досліджень, міждисциплінарного підходу й системного аналізу, оскільки вона є системним об'єктом».[2]

Згідно теоретичних думок видатних вчених про феномен освіти жодна з наук неспроможна охопити усі сфери освіти, «тому цілком закономірним є поява нового наукового напрямку, спрямованого на інтегроване дослідження сфери освіти – освітології». «Освітологія має інтегрувати усі напрями наукових досліджень у сфері освіти й запропонувати новітні шляхи розвитку освіти, що без перебільшення стала сферою цивілізаційного творення» [5]

Одним із пріоритетних напрямів діяльності керівників, вчителів школи у системі освіти є організація психолого-педагогічних умов для збереження здоров'я учнів, молоді, громадськості, всього суспільства.

Мета виступу полягає в обґрунтуванні функціонального та особистісного підходу до організації вчителем спілкування з учнями на засадах консультативної взаємодії.

Концептуальну ідею статті складає авторське відкриття нових можливостей спілкування вчителя у збереженні здоров'я учнів. Особистий внесок автора статті полягає у розробці консультативних моделей спілкування. Реалізацію таких моделей вчитель зможе здійснювати на провідних засадах освітології та в умовах освітологічного простору. Такий освітологічний простір в загальноосвітній школі організовується як здоров'язбережувальне навчально-виховне середовище. Зміст консультативних моделей спілкування вчителя з учнями, організаційні форми його реалізації зосереджено на наукових принципах освітології, практичних завданнях, пов'язаних із економічними знаннями.

Засвоєні учнями економічні знання, уміння, навички інтегруються та засвоюються як інструмент збереження здоров'я шляхом поєднання із знаннями навчальних шкільних предметів – хімії, біології, природознавства тощо.

До інтелектуального змісту таких знань доповнюється зміст інформаційного матеріалу, який учні самостійно відшуковують в різних відповідних джерелах.

Таким чином, консультаційні моделі спілкування вчителя з учнями – це інноваційний науковий інструментарій, що утворюється на основі між предметних зв'язків. Консультаційну модель спілкування (КМС) розглянуто як стимульну цілепокладальну основу сприйняття учнями нової інформації про власне здоров'я та пізнання ними предметних засад освітологічного простору.

Моделі консультаційного спілкування – це теоретично та методологічно визначена практика ознайомлення учнів з науками, в яких досліджується здоров'я збережувальне середовище та людина як суб'єкт його формування. У розробці наукового змісту таких завдань вчителю рекомендовано дотримуватись наступних підходів:

- психологічний – виявлення індивідуально-особистісних якостей, властивостей учнів з метою управління їхніми відображувальними основами розвитку, зокрема, йдеться про уявлення, відчуття, волю, характер, мисленнєві продукти творчості тощо;

- екологічний – створення умов для пізнання навколишнього середовища, вивчення інформаційних сигналів і реакцій, на зовнішні їх впливи, які викликають стрес та розгубленість в поведінці учнів. Екологічний напрям сприяє формуванню умінь користуватися еколого-орієнтованими знаннями; в учнів формуються способи вивчення та засвоєння знань з біології, фізіології, додаткової художньої літератури та інших навчальних предметів. У конкретних темах шкільних предметів визначено мету і завдання, завдяки яким учні орієнтовані на засвоєння знань про природу, та її роль в збереженні їх здоров'я;

- економічний – розкриває сутність дій раціонального мислення у ставленні учнів до грошей, до здоров'я як до життєвої цінності. Завдяки принципам і правилам економіки учні мають можливість засвоювати ролі суб'єкта та ініціатора партнерської діяльності у збереженні природи, уміння взаємодіяти з соціальним, штучно створеним оточенням тощо;

- педагогічний (дидактичний) – об'єднує методи, прийоми та стилі управління пізнавальним пошуком учнів, їх мотиви та спонукання до активного самостійного мислення, планування умов та розвитку програм збереження здоров'я;

- фізіолого-гігієнічний – науковий напрям, зміст якого розраховано на привчання учнів дотримуватися у збереженні здоров'я організаційно-фізіологічної культури та гігієни, досліджувати власні фізіологічні механізми з метою пояснення психічних станів і явищ, що нерідко спричиняють виникнення стану нездоров'я;

- психосоматичний – завдяки такому напрямку здійснюється систематизація інформаційних сигналів, що надходять від поведінки, стану здоров'я учнів та від спілкування з людьми, які нерідко можуть допомогти учням пізнавати власне здоров'я;

- управлінський – змістом завдань цього напрямку дотримано принципів, методів, організаційних форм, технологічних прийомів у визначенні зовнішніх впливів на здоров'язбережувальні процеси в навчанні;

- соціальний – у змісті завдань цього напрямку поставлено мету конкретно виявляти з учнями роль суспільних відношень, рівнів соціально-партнерської спільності, ступенів і видів контактів з людьми, які не байдужі до збереження власного здоров'я та здоров'я інших.

Консультативні моделі спілкування, що подано вище, з дотриманням певних рівнів, мають інтегрований науково-практичний зміст завдань. У змісті інтегровано знання з економіки, екології, соціології, психології, психосоматики, фізіології, гігієни тощо. До змісту моделей включено способи самопізнання, необхідні фізичні рухи, ігри, малюнки, схеми тощо.

У процесі консультаційного спілкування піддається перевірці поява нової якості особистості яка є критерієм саморозвитку, самовиховання раціональної культури поведінки. Консультаційні моделі спілкування на етапі формування здатностей учнів розуміти зовнішні та внутрішні інформаційні сигнали здоров'я доповнюються тренінговим навчанням сприймати ті сигнали, які необхідні на думку учнів збереженню власного здоров'я.

Змістом консультаційних моделей спілкування передбачено актуалізувати самостійність вибору учнями професії, вимоги якої співвідносяться із станом здоров'я.

Таким чином, завдяки змісту консультаційного спілкування учні усвідомлюють перші кроки майбутньої трудової діяльності, необхідність продовжувати освіту, самоудосконалювати уміння відстежувати стани здоров'я та причини виникнення нездоров'я.

Як уже підкреслювалося, у трактуванні змісту та напрямів консультативних моделей спілкування існує два підходи: функціональний та особистісний. У межах функціонального підходу консультативна модель спілкування наповнюється змістом про стан психічних функцій, завдяки яким учні здатні досягати високого рівня ефективності діяльності – швидко сприймають, запам'ятовують навчальну інформацію, встановлюють між предметні зв'язки в пізнавально-орієнтаційній площині засвоєння нових знань.

На ґрунті особистісного підходу змістом консультативної моделі учні спрямовуються на самопізнання власних якостей особистості, на пізнання мотиву вибору тієї професії, вимоги якої співвідносяться із індивідуальними особливостями, емоційними та волевими властивостями, рисами характеру та виявами темпераменту у ставленні до виконання встановлених правил щодо збереження здоров'я.

Підкреслимо факт вибору вчителем консультативної моделі спілкування з учнями. Такий вибір обумовлено змістом та формами організації навчання; рівнями підготовки

учнів до сприйняття та прийняття до дії потрібної їм інформації про збереження здоров'я чи методу засвоєння нових знань.

Таким чином, у виборі консультативної моделі спілкування вчитель керується спрямованістю учнів на об'єкт спілкування, мотивами, позитивним ставленням до пізнання, діючими в учнів установками на збереження здоров'я, їх емоційними станами тощо.

Отже, консультативні моделі спілкування вчителя з учнями в навчальній і позанавчальній діяльності – це цілеспрямований вияв потенціалу особистості учнів, що включає їх знання мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, вміння, звички.

Ефективність такого спілкування досягається в ході спільної діяльності вчителя і учнів. Головне тут полягає в тому, щоб вчитель володів глибокими теоретичними вміннями та психологічними навичками. На засадах консультативних моделей спілкування в учнів виховується любов до пізнання, праці, захопленість вчителем, готовністю підтримати, допомогти їх долати будь-які труднощі.

Безмежне прагнення вчителя навчити учнів збереженню здоров'я і заради цієї мети творити, шукати, осмислювати та впроваджувати у практику передові ідеї та кращий досвід.

Отже, консультативні моделі спілкування є складним інтегративним особистісним утворенням, що забезпечує доцільність і можливість організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя і учнів. Це зумовлює розробку спеціального здоров'язбережувального навчально-виховного середовища з освіто логічними умовами реалізації його результатів.

У висновках подаємо уніфіковані за змістом та формами організації консультативні моделі спілкування вчителя з учнями.

Модель 1 – пізнавально-мотиваційна. Вчитель використовуючи інформаційно-рекламні та різного типу повідомлення створює ситуації спілкування – обговорення значущості інформації для життєдіяльності учнів.

Модель 2 – соціально-кар'єрна. Пов'язана з результатами дослідження учнями інноваційно-інформаційного простору, з реалізацією людиною власного потенціалу здоров'я, їх здатності працювати в групі, брати на себе відповідальність за виконання та прийняття рішень.

Модель 3 – практично-ціннісна. Учні спрямовуються на самопізнання, самоконтроль і самооцінку своїх дій, вчинків, культури поведінки в громадських місцях тощо.

Описана в статті наукова інформація про особливості консультаційних моделей спілкування потребує подальшого пошуку та конкретизації.

Література

1. Иншаков О. В. Реализация новых подходов / О. В. Иншаков // Экономика образования. – 2008. - №1. – С.35-39.
2. Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2010. - №47-48 (5430-5431). – С.4.
3. Кремень В. Г. Синергетивна модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В. Г. Кремень // Рідна школа: щомісячний науково-педагогічний журнал. – Київ: Рідна школа, 2010. – С.3-6.
4. Огнев'юк В. О. Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / Віктор Огнев'юк // Освіта в полікультурних суспільствах / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа СПВ. – Університет в Б'ялостоці. – Варшава, 2012. – 392 с. – С. 117-129.
5. Огнев'юк В. О. Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.53-62.
6. Сисоєва С. О. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Польсько-український / українсько-польський щорічний «Освітологія». – К.: ВП «Едельвейс». – 2012. – Випуск I. – 120 с. – С.22 – 29.
7. Сисоєва С. О. Методологічні концепти освітології // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С.123-137.
8. Фурман А. Vivat, освітологія! Або мистецтво управління освітнім простором суспільства / А. Фурман // Влада. – 2003. – №2. – С.3